

[Mgr. Eva Novotná: U zrodu dnešního Světa knihy stála Národní knihovna](#) [1]

Autor:

- [JANSOVÁ, Linda](#) [2], [NOVOTNÁ, Eva](#) [3]

Číslo:

- [2019, ročník 28, číslo 1](#) [4]

Rubrika:

- [Rozhovor](#) [5]

Klíčová slova:

- [Národní knihovna ČR](#) [6], [Novotná, Eva](#) [7]

Věděli jste, že na počátku dnešního mezinárodního knižního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy Praha stála Národní knihovna? A že v téže knihovně vznikly i filmy? Pokud ne, v rozhovoru s [Mgr. Evou Novotnou](#) [8], dlouholetou pracovnící této knihovny, která na konci roku 2018 oslavila významné životní jubileum, se dozvíte více.

V roce 1958 jste absolvovala Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy. Pak jste se věnovala pedagogické praxi a následně vzdělávání dospělých. Co Vás v roce 1977 přivedlo do tehdejší Státní knihovny ČSR, kde jste nastoupila jako vedoucí audiovizuálního střediska?

Právě to audiovizuální středisko. Přesněji PhDr. Mirko Velinský, do jehož kompetence v útvaru služeb tento dar tehdejšího ministerstva kultury k dvoutletému výročí zveřejnění knihovny patřil. Přišla jsem technikou nedotčená jako šéfka ke třem technikům. Vzájemně jsme museli ledacos překousnout, ale v tvořivé sestavě s Jiřím Michajlovem a Pavlem Hýskem jsme vydrželi až do mého odchodu do důchodu.

Jak audiovizuální středisko tehdy vypadalo? Co mělo za úkol?

On to byl dar nedar. V Klementinu vyrostlo takové zařízení jako třetí v pořadí – za Děčínem a Jabloncem nad Nisou. Ministerstvo zužitkovávalo nadbytečnou audiovizuální techniku pořízenou pro reprezentaci v zahraničí.

Šlo o sál se čtyřmi projekčními stěnami, k nimž bylo 40 diváků směřováno otočným hledištěm. Projekce 35mm a 16mm filmu a 22 projektorů na diapozitivы byla řízena jehličkovým automatem s užitím děrné pásky. Umístění střediska padla za oběť studovna přírodních věd v přízemí. Dovedete si představit, jak nadšení byli knihovníci i čtenáři! K technice byl dodán i základní program. Státní knihovna ČSSR – o Klementinu, pořízený k dvoutletému výročí, program Vítězný únor a se zpožděním Vesmír. Měli jsme navíc využívat archivu Krátkého filmu a přispívat aktivně k výchově socialistického člověka. Lákadel pro takový účel bylo moc málo, těch, co by totéž pociťovali jako potřebu, ještě méně.

Ale z dob studentských a kantořiny jsem věděla, jak těžce se člověk sžívá se systémem knihovny. Nápad oslovit střední školy a budoucí vysokoškoláky se vyplatil, k seznámení s katalogy jsme přidali

historii a to nejhezčí z programu o Klementinu, provedli barokním areálem. Tichou poštou se informace dostala i mimo Prahu, nakonec dokonce i k některým vysokoškolským pedagogům, kteří pak přicházeli se skupinami nových vysokoškoláků. Krátké filmy a dodané programy nestačily, naučili jsme se „programovat“, z toho, co jsme sami vyrobili, byl asi nejlepší pořad 5 zastavení W. A. Mozarta v Praze s připomenutím klementinského Mozartova muzea, prvního na světě. A pak vznikl i zcela nový program o Národní knihovně.

V roce 1989 se z audiovizuálního střediska stalo oddělení PR. Šlo jenom o změnu názvu, nebo se proměnily i funkce, které pracoviště mělo nadále plnit?

Bylo to koncem roku 1990 a musím připomenout vliv Andrewa Lasse. Dávny spolužák např. Jiřího Polišenského nebo Mileny Ředinové, jehož rodina byla z Česka v sedmdesátých letech vyhoštěna, na svá zdejší studia nezapomněl, na přelomu let 1989/1990 přiletěl, zjistil šílený stav teď už Národní knihovny, vrátil se do státu Massachusetts a mezi americkými univerzitami, knihovnami a nadacemi začal hledat pomoc. Významná finanční i odborná pomoc přišla, na naší straně ochotně přijímaná a knihovnickými plně využívaná. Jména Vojtěch Balík, Adolf Knoll, Martin Svoboda, Bohdana Stoklasová, Vít Richter a řada dalších, to jsou symboly pokroku, který také díky této pomoci nejen Národní knihovna, ale knihovnictví v republice po roce 1990 udělalo.

Andrew Lass nás přesvědčoval, že o knihovně musí být na veřejnosti slyšet, že je potřeba se tomu systematicky věnovat. Kontakt s veřejností byl v našem oddělení nejživější, proto tedy to PR. Znamenalo to naučit se pořádat tiskové konference, zlepšit po všech stránkách orientaci uvnitř knihovny, být k uživatelům přátelštější, takže umístit cedule, letáky, bufet, informační pult hned za vstupní dveře (a velký přesvědčovací problém: učinit WC volně přístupnými!), postupně pro uživatele připravovat pravidelné lekce vyhledávání dokumentů na počítačích, ukázat filmové štáby, co si oblíbily Klementinum, a přesvědčit je o uvádění Národní knihovny v titulcích, zorganizovat denní otevření Astronomické věže atd., ale hlavně přesvědčit pracovníky knihovny, že jsme všichni stejně důležití, že je nutno spolupracovat, vzájemně se informovat, vycházet si vstříc.

Spolupracovali jsme s Nadací na záchranu Národní knihovny, v níž figuroval např. Jiří Stránský, Eva Kantůrková a pak (po změně zákonů) se Společností Národní knihovny, která mohla některé činnosti zaštitit a která se mohla pochlubit jmény – jen namátkou Radovan Lukavský, Táňa Fišerová, Dagmar Havlová, Lenka Procházková, Jan Petránek, Michal Prokop, Jitka Uhdeová, Ivan Medek, Kamil Groh, Jiří Grygar, Vladimír Justl, Rudolf Křestán, Jiřina Šiklová nebo Věnek Šilhan.

S tím posledním jménem je spojena finanční pomoc pro digitalizaci od Nadace Preciosa. To nejdůležitější? Díky těmto lidem, kteří na akce Společnosti Národní knihovny přiváděli další spřízněné osobnosti, jsme zdůrazňovali dobré jméno knihovny, a také získávali snadnější kontakty s médii.

Pracovníci knihoven se většinou stávají autory časopiseckých článků nebo jiných textů. Vy jste se ale kromě toho odvážně pustila i do filmové tvorby. Můžete prosím našim čtenářům přiblížit, jak vlastně vznikly filmy *Knihovníci* a *Písecká čítanka*? Co posloužilo jako podnět k jejich vzniku a jak probíhalo samotné natáčení?

Vlastně už si nevzpomenu, kdy po roce 1980 ty filmy vznikly. Měli jsme chuť a drzost amatérů, kameru, světla i mikrofony, přátele ve filmových střížnách získané přes studenty z FAMU, kteří u nás praktikovali. Písecká knihovna, tehdy proslulá Vokrojovým hudebním oddělením, měla výročí. Z vyprávění lidí v praxi a z historických údajů vznikly záběry dodatečně uspořádané a doplněné komentářem. Byl to docela hezký film, laskavý, a tak jsme byli požádáni o natočení dokumentu o knihovnách z tehdejší soutěže. I když jsme dopředu věděli, kam pojedeme a měli v rukou zprávy hodnotící komise, z překvapení jsme nevycházeli. V Krkonoších z knihovnice, která roznáší knížky stařečkům do příkrých strání a přibere k tomu nákup nejnужnějších potravin, zatímco knihovna na Šumavě, tzv. za čárou, s vjezdem pouze na vojenskou propustku, strážný hraniční prostor ničím nezapře. Ale většinou šlo o vesnické knihovny přátelské, s milými knihovnicemi, trochu jako z obrozenských dob. Nezapomenu na důchodce – bylo to někde u Světlé – plnil ve svém městečku tehdejší příkazy šalamounsky. Hodnotilo se půjčování politické literatury. Ten pán měl v evidenci čtenářů barevné značky u zápůjčky politických exemplářů a zvláště polici s nimi. Nejvýše, jako by včera opustily tiskárnu, stály obligátní brožury. Níže byla Němá barikáda, Na západní frontě klid, Vojna a mír, Romeo, Julie a tma. „To je přece o válce,“ povídá pan knihovník, „tak je to politická

literatura.“

Komentáře k filmům byla moje práce a namluvili je Eduard Cupák a Václav Voska.

Ale ani hříchu psavosti knihovníků nejsem prosta, něco vyšlo ve Čtenáři, něco v regionálních knihovnických publikacích, něco vydala knihovna.

Aktivně jste se účastnila i veletrhu Svět knihy. Jeho první ročník se dokonce odehrál na Výstavišti, které máme s veletrhem spojené dnes, ale přímo v Klementinu. Jak tehdy veletrh probíhal a vypadal?

Kdepak veletrh, předvánoční jednodenní knižní jarmark to byl! Odkud podnět vzešel, už si nevzpomenu, nějak se mi mihá knihkupec Fischer z Kaprovy ulice, ale kdo ví. Devadesátá léta, to byla dravá voda. Co se dosud nesmělo, najednou vyrůstalo, zrovna tak se rodila spousta malých nakladatelství, jejichž majitelé nabízeli svou produkci knihkupcům. A to byli ti, kteří snad v roce 1991 zaplnili právě uvolněné prostory v traktu kolem východu do Karlovky. Bylo jich kolem čtyřiceti, řekla bych. Dali jsme dohromady stoly, pultíky, někdo přijel vyzbrojen vlastním skládacím nábytkem, kupodivu ani chvíli nechyběli prohlížející a kupující. Na kohosi z rodiny Rudolfa Krautschneidera s knihou Lidé a oceán si vzpomínám.

Knihkupci nejdříve spolupracovali s panem Marchem a první oficiální knižní veletrh se odehrál v Paláci kultury také s organizační pomocí nás a našeho zahraničního oddělení a s účastí našeho vydavatelství. Jan Kanzelsberger, tehdejší hlava knihkupců, pochopil, že se zájmy vydavatelů a knihkupců lépe prosadí při vlastní organizaci, a tak na půdě Národní knihovny uzrál plán na veletrh ve vlastní režii, v jehož čele od počátku stála naše kolegyně Dana Kalinová. Dostal jméno Svět knihy, odbýval se snad od roku 1994 na Výstavišti.

Na veletrhu má Národní knihovna tradičně svůj stánek. Co vše na prvních ročnících veletrhu ve stánku nabízela? Jakým způsobem se prezentovala odborné i laické veřejnosti?

Podoba a náplň stánku to byla především práce týmů Zuzky Hochmalové, Mileny Ředinové a našeho oddělení. K veletrhu patřily Dny otevřených dveří s průvodci – kolegy vládnoucími různými jazyky.

Národní knihovna byla vždy v organizačním výboru Světa knihy, pomáhala s propagací, pořádala pro nejvýznamnější hosty a domácí kulturní reprezentaci koncert v Zrcadlové kapli, měla dlouho stánek zcela zdarma, dohodla počáteční tzv. knihovnický den. Na počátku s knižním veletrhem souviselo a společně se organizovalo Inforum. Časem se osamostatnilo.

Stánek vždycky přinášel tištěné i propagační novinky – knihy, průvodce knihovnou, pohlednice, plakáty, kalendáře, tašky s emblémem knihovny a jak přibývalo informačních technologií, předvádělo se na stánku vždy to, kam až knihovna došla. V tom spolupracovalo oddělení pana Machotky, zvláště František Chlubna.

Kromě toho byl stánek shromaždištěm výhodně nakoupených přírůstků do fondu knihovny, spolehlivě transportovaných Vojtou Pelantem.

Kolem Světa knihy řadu let fungovala sešraná skupina, dobře informovaná, dobře komunikující s návštěvníky veletrhu. Ono se toho na tom ministánku mnoho předvádět nedá, ale začnete -li s lidmi hovořit a něco předvádět, nemusí to být zrovna úchvatný pohled na monitor, můžete listovat knihou, vždycky se nahloučí větší zvědavá skupina, vždycky máte možnost o své instituci v dobrém pohovořit. A o to jde.

Léta jste v Národní knihovně pořádala exkurze. Kdo se jich nejčastěji účastnil? A dovedete odhadnout, kolik osob jste za dobu svého působení v knihovně Klementině osobně provedla?

To nebyl individuální počín, skupiny zájemců se k prohlídkám objednávaly průběžně, naučit se historii a zpracovat si vlastní kreaci provázení, to muselo celé oddělení – s výjimkou mužů. Kromě

nás provázelo své hosty zahraniční oddělení, při velkých akcích, jako byly právě Dny otevřených dveří, se přidávali další kolegové, jež jsme v předstihu připravovali nejen fakty z historie, ale i odbornými aktualitami.

Vidím důstojnou Bedřišku Roubíčkovou, přecházela plyně z francouzštiny do němčiny, vždycky nejdřív protestovala, pak cizince vyhlížela a statečně pochodovala celým areálem; Ivanu Geltnerovou, její prohlídky patřily k těm úplně nejdelším a pravidelně končily bouřlivým potleskem zúčastněných; z mladších věrnou Aničku Machovou a Irenu Burešovou, muže reprezentovali obyčejně Zdeněk Matušík a Jiří Vacek a při všech akcích tiše a nenápadně kolem proplouvala Zdenička Kravková, později Eva Hodíková s fotoaparátem.

Vidíte, teď jsem se dopustila profesionálního selhání. Jmenovat se nemá. Ten, koho nejmenujete – a může za to líná paměť – se bude mrzet a bude smutný. A to si žádný z těch dobrovolníků, co věnovali reprezentaci knihovny volnou neděli zadarmo, nezaslouží.

Ale abych správně odpověděla: byly to stovky návštěvníků ročně. Jde-li o jednotlivce, ráda vzpomínám třeba na profesora Kouteckého, na režiséra Petra Ruttnera, který pak z knihovny čerpal pro řadu dokumentů, nebo na Ivu Hüttnerovou. Ta povídání o klementinské astronomii vtělila do svého televizního pořadu.

Nejvíc mne ale zasáhly návraty emigrantů po roce 1989. Přijížděli s celými rodinami, přivázeli přátele, vzpomínali na léta trávená ve studovnách – takhle se vracel například matematik Václav Fabián z Michiganu nebo sestra Vladimíra Pucholta, Jarmila Val ze Švédska, jejíž přátelé pak poslali našim restaurátorům potřebné náčiní, pravidelně přicházeli zahraniční bohémisté, zvaní Obcí spisovatelů. To jsou nezapomenutelné chvíle.

Máte pocit, že je nyní v médiích o Národní knihovně dostatečně slyšet? Existují podle Vás v oblasti knihovnictví témata, kterým média nevěnují pozornost, ač by si to zasloužila?

Vzpomínky, vzpomínky... Na akci Praha – světové město kultury 2000 jsme získali slušný obnos, takže se zpřístupnila Astronomická věž a vybavila výstavou věnovanou klementinské astronomii, také proběhla částečná rekonstrukce barokní knihovny. Přitom se v podlaze našla jakási starší puška zabalená do novin z roku 1948. To byla pane senzace! Nejen kdekerý obskurní plátek, i uznávaná média o tom informovala. O věži skoro nic. Zápasit o pozornost médií je dřina, práce jen pro osobu se silnou nervovou soustavou.

Samozřejmě by hlavně učitelé měli vědět, že jsme nejnihovničtější ze všech zemí, měli by běžně umět pracovat se službami knihoven, s informacemi a dokumenty poskytovanými na dálku. Uspořilo by jim to spoustu práce a určitě i zaujalo řadu žáků. A mohlo by to emancipovat mladou generaci směrem k ověřování informací.

Digitalizace historických dokumentů a digitalizace obecně, o tom by se přece daly psát romány. Informační kanály mezi domácími a zahraničními knihovnami, kdo o tom ví? A přitom je to námět na detektivku.

Teď jsou zrovna problémy s poskytováním plnotextových dokumentů po síti. Politici mají plnou pusku informačních technologií, tuhle zavedenou službu podpořit nedovedou. Trápí to snad někoho z novinářů?

A historie knihovny? Příběhy osobností, které tudy prošly? Dodnes jsou inspirující. A co třeba šťourat se starými časopisy a porovnávat dnešek s minulostí, tou chválenou, ale i tou haněnou?

Rekonstrukce Klementina? Porovnejte, jak byl národ soustavně informován o průběhu rekonstrukce Národního muzea. Co se ví o Klementinu? A to klementinští knihovníci na léta nezavrou, naopak, ve ztížených podmínkách poskytují služby trvale. Chybějící soustavné informování veřejnosti pokládám za hrubou chybu. Kdo je vinen?

O Národní knihovně se víc mluvilo a psalo při poslední výměně ředitelů. Do dnešní Národní knihovny vidím jen přes počítač. Takže se předem omlouvám za další slova. Ale přesně to si myslím:

Národní muzeum má dlouhá léta stabilní vedení. Národní technická knihovna jakbysmet. Národní knihovna měla to štěstí od roku 1989 do roku 2004. Také dlouhá doba a s profesionály ve vedení. Podařilo se z průšvihů skočit v knihovnických činnostech na světovou úroveň. Chci říci, že instituce tohoto typu potřebují stabilitu, profesionály s vizí, kteří ji krok za krokem uskutečňují a nemají klapky na očích a špunty v uších. Tj. vnímají každodenní dech instituce a dbají o ni. To chce dokonce osobní odvalu ve vztahu k nadřazeným, kromě empatie směrem dolů ještě dosáhnout souznění.

V Národní knihovně jste pracovala téměř třicet let. Na kterou část z této doby vzpomínáte nejraději?

Když vzpomínám na devadesátá léta, nenacházím nikoho, kdo by šel za osobní slávou, nikdo se neptal, co za to. Byli jsme, každý v nějaké míře, plni touhy tuhle starou, zničenou, ale ušlechtilou, historií nabitou dámu vyvést na světlo boží.

Ve druhé polovině devadesátých let a na počátku nového tisíciletí jste se věnovala i popularizaci knihovnictví v Českém rozhlasu 2. Kterým konkrétním tématům jste se věnovala? A s jakým ohlasem posluchačů se pořady setkávaly?

Ty pořady byly zprvu tříhodinové, později dvouhodinové. Vyprávěla jsem o historii Klementina, o významných osobnostech, o astronomii, hlavně však o tom, co právě knihovna činí, jak jí svět pomáhá, kdo významný ji navštěvuje, jak se pozvedá, jak spolupracuje s ostatními knihovnami, jak otevřela depozitář v Hostivaři, snažila se zjednodušeně vysvětlit knihovnické pracovní postupy a jejich význam. Zlata Houšková a její kolegyně mě zásobovaly zprávami o mimopražských knihovnách, takže pravidelně i o nich, ale také o knihách jako zdroji zajímavých informací, jež lze vyčíst i z románu. Lidé volali, psali, proto se moje účinkování udrželo osm let.

Texty mých pořadů by měly být v archivu knihovny.

V roce 2002 Národní knihovna vydala útlou knížečku *Klementinské pověsti*, jejíž jste autorkou. Kterou z postav z historie Klementina máte nejraději a proč?

To byla má poslední práce. Před tím vyšel *Průvodce po historii*, také útlá dvojjazyčná publikace, finančně přístupná náhodným návštěvníkům, pro uživatele důmyslná skládanka *Průvodce po službách*, ale ta dlouho nevydržela, protože se systém služeb a studoven změnil, a ještě CD-ROM *Národní knihovna*.

Kterou postavu mám nejraději? Klementinum historií dýchá. Jako studentka jsem si to moc neuvědomovala, jako zaměstnanec mne uvádělo v úžas, že možná chodím po stejné dlažbě jako Balbín, Šafařík, Jungmann, Bolzano, Vydra, Stepling, Havlíček, Tyrš, Masaryk a další a další a měla jsem takový sen, že jednou – na římsách vystupujících z Haly služeb do nádvoří – budou busty alespoň těch nejzasloužilejších. Věřila jsem, že se bohatí mecenáši budou předbíhat v nabídce financí. Snít se má. Někdy z toho však na člověka padá smutek. Ale síň klementinské slávy, tu bych knihovně přála.

A když už zmiňujeme knížky, co nejraději čtete? A který konkrétní titul Vás v poslední době nejvíce zaujal?

Teď mi u postele leží rozečtený Kosatíkův *Jiný TGM*. Poslední Ježíšek mi toho přinesl kupu (ostatně jako každý rok), do toho mne zásobuje modřanská pobočka Městské knihovny v Praze, literárně nestrádám. Jak stárnu, daleko víc čtu biografie, vůbec literaturu faktu. Takže mne třeba nadchl Timothy Snyder a jeho *Tyranie*, Erik Tabery *Opuštěnou společností* a naposledy Madelaine Albrightová knihou *Fašismus: varování*. Kéž by si tyto tituly přečetla alespoň třetina národa! Být tak ve službě, hned bych pořádala veřejné čtení! (A dostala se do křížku se správcem autorského zákona, já vím.)

[9]
Mgr. Eva Novotná (foto: Linda Jansová, Národní knihovna ČR)

Děkuji za rozhovor!

URL zdroje: <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-1/mgr-eva-novotna-u-zrodu-dnesniho-sveta-knihy>

Odkazy

- [1] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-1/mgr-eva-novotna-u-zrodu-dnesniho-sveta-knihy>
- [2] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/jansova-linda>
- [3] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/novotna-eva-0>
- [4] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-1>
- [5] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/rozhovor>
- [6] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/narodni-knihovna-cr>
- [7] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/novotna-eva>
- [8] https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000753&local_base=SCK
- [9] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/546/novotna1.jpg>